

SZENDRŐI ANNA*

Az igazság felfogásai a büntető eljárásjogi rendszerekben

tegória; az a követelmény, hogy az egyes emberek vagy csoportjaik között jelentkező konfliktusok megoldásánál a teendőkre vonatkozó döntés szükségképpen eltérő, sőt ellentétes érdekeket – amelyek a társadalmi környezet valóságos tagoltságán, mint prizmán megtörve jelentkeznek – kellő terjedelemben és megfelelő súllyal figyelembe véve születessen meg.”³

I. Bevezetés

A büntetőeljárás elé a törvények feladatként, követelményként azt állítják, hogy a benne részt vevő személyek együttes tevékenységének eredményként a bíróság az igazságot állapítsa meg arról, hogy történt-e bűncselekmény és azt ki követte el. Az igazság megtalálásán múlik az, hogy a bűnösséget megállapító ítéletben törvényes és igazságos döntés születik-e, vagy sem. Ha ugyanis annak – az igazságnak megfelelő – megállapítására, hogy a vádlott követte el a bűncselekményt, nincs lehetőség, a bíróságnak felmentő ítéletet kell hoznia.¹

A bíróság feladatának – az igazságszolgáltatásnak – a középpontjában az igazság megállapítása áll. Kérdés azonban, hogy mit értünk valójában az igazság fogalma alatt. Érdemes elgondolkozni azon is, hogy az igazság és az igazságosság fogalma mennyire esik egybe az ítélezés során, azaz egy valóságnak megfelelő ítélet minden esetben érvényre juttatja-e az igazságosság követelményét is?!

Ezekre a kérdésekre korszakonként és jogi iskolánként eltérő válaszokat kaphatunk. A hatályos szabályozás az igazságot ugyanis ismeretelméleti megközelítésben, gnoszeológiai aspektusban vizsgálja. Ez azt jelenti, hogy az ügydöntő határozatban megállapított tényállásnak a valóságnak kell megfelelnie – tehát ezen értelmezés szerint az igazság fogalmát a valósággal azonosítjuk.² És mi a helyzet az igazságossággal? Bócz Endre szerint el kell különítenünk egymástól az igazság és az igazságosság fogalmát. „Az igazságosság nem ismeretelméleti, hanem etikai ka-

II. Igazság-felfogások a büntető eljárásjog rendszerén belül

Az igazság fogalmát általában mindennemű erkölcsi dimenziótól függetlenül, a valóságra vonatkoztatva kell értelmezni, azonban az igazság elérése kérdéskörében több megközelítéssel is találkozhatunk.

Az egyik álláspont szerint az emberi megismerés gyengeségei miatt az anyagi igazsághoz nem, csupán az alaki (processzuális) igazsághoz juthatunk el a büntetőeljárás során. Véleményük szerint az igazság a történelmi folyamatoktól függően változik, és emiatt sohasem érhető el a maga teljes egészében. Ebből kifolyólag, ezen szemlélet hívei a valószínűséget is elegendőnek tartják az elítéléshez.

Más nézetek szerint az objektív igazság elérhető, s ennek felderítése a hatóságok általános kötelezettsége.

A fogalmi tisztánlátáshoz szükségünk van a büntetőeljárásban ún. igazság elméletek megkülönböztetésére, amelyhez szintén két teóriát kell segítségül hívunk.

Az egyik a korrespondencia-elmélet, amely szerint az igazság nem más, mint egy felfedezésre váró rejtett aranyrög. Ez a felfogás előfeltételezi azt, hogy a nyelven keresztül képesek vagyunk a tények egzakt kifejezésére. Bizonyos mértékig az igazságra, mint objektív jelenségre tekint (materiális igazság).⁴

A korrespondencia-elmélet a kontinentális jogi gondolkodásban vert gyökeret: az itteni felfogás szerint a büntetőeljárás célja nem más, mint a büntetőjog érvényesítése, az igazságos és méltányos ítélet alapjainak megteremtése, a társadalmi béke helyreállítása, vagy egyszerűen csak az igazság felderítése egy-egy konkrét bűnügy kapcsán. Ez a nézet a bün-

* *Joghallgató, DE ÁJK*

¹ Király Tibor: Büntetőeljárásjog, Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 22. o.

² Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntetőeljárásjog elmélete, Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 2012. 32. o.

³ Bócz Endre: A bíráskodás tekintélye és a jogpolitika, Magyar Jog, 2011/8. szám, 449–458. o.

⁴ The Search For Truth In Criminal Process. <http://www.cesl.edu.cn/upload/201209206168631.pdf> (2013.07.30), 2. o.

tető eljárás társadalmi funkciójára helyezi a hangsúlyt, a közérdeket megtestesítve. Ahhoz, hogy megkíséreljük helyreállítani a társadalmi békét, pontosan tudnunk kell, hogy mi történt, ki a tettes, és miért követte el az adott bűncselekményt. Az igazság keresése összhangban áll a közérdekkel, a társadalom tagjainak elvárásaival, akik harmadik félként maguk is részt vesznek az eljárásban.⁵

A másik koncepció a konszenzus-elmélet, amely szerint az igazság nem más, mint az, amelyben ésszerű emberek egy tisztességes, fair eljárás keretében megállapodnak (processzuális igazság). Ezt a felfogást tükrözi vissza az angol-szász jogi gondolkodás, amely a büntető eljárás konfliktus-megszüntető potenciáljára helyezi a hangsúlyt. Az igazság teljes felderítése elmarad, azonban szükséges, hogy az ítékezés megfeleljen a tisztességes és igazságos (fair) eljárás alapkövetelményeinek. A büntetés a társadalom általi morális elítélés legnyilvánvalóbb kifejeződése – ezért nélkülözhetetlen, hogy a büntetés kiszabás alapjául szolgáló felelősségre vonás igaz, valós tényeken alapuljon.

Az igazság felfogásai a különböző büntetőeljárás rendszerekben sem azonosak.

A korrespondencia-elmélettel párhuzamba állítható középkori inkvizitórius eljárás, amely a materiális igazság felkutatását tűzte ki céljául (a hivatalból való eljárás kötelezettségét előírva). Azt feltételezi, hogy az igazság felderítésének legjárhatóbb útja egy pártatlan bíró által végzett objektív vizsgálat. Így tipikusan a bíró feladata annak meghatározása, hogy mire terjedjen ki a nyomozás, mely tanúkat, szakértőket hallgassák meg, és milyen dokumentumokat vagy bizonyítékokat mutassanak be.⁶

Ezzel szemben az akkuzatórius, vádelvű eljárás a vád és a védelem közötti jogvita eldöntését célozza, s a formális (eljárás) igazság elérésére törekszik. A vita eldöntéséhez szükséges mértéken túl nem keresi a tényigazságot.⁷ Ez a felfogás a konszenzus-elmélettel mutat rokon vonásokat.

Napjaink eljárásjogi rendszerei nem képesek visszatükrözni a klasszikus igazság-felfogásokat a maguk tisztaságában, ehelyett inkább azok ötvözeit mutatják be. Ez a növekvő tendencia leginkább azzal magyarázható, hogy önmagában sem az inkvizitórius, sem az akkuzatórius rendszer nem bizonyult hatékonynak az igazság felderítése szempontjából.⁸

A továbbiakban az egyes eljárásjogi rendszerekre jellemző igazság-felfogásokat mutatom be, s az igazságnak az eljárásban betöltött szerepét, érvényesülésének korlátait vizsgálom.

III.

Az igazság felderítése az inkvizitórius rendszerben

A német eljárásjogi rendszer a kontinentális jogi gondolkodástól áthatva főként inkvizitórius jegyeket hordoz magában. A büntető eljárás legfőbb célja az állami büntetőigény érvényesítése az igazságszolgáltatás alapvető feladata pedig az igazság megállapítása, annak ellenére, hogy az „igazság” szó nem szerepel a német büntetőeljárásról szóló törvényben.⁹

Az inkvizitórius rendszer jellemző jegyei az egész német büntetőeljárást áthatják, s így sokkal kitüntetettebb szerephez jut az anyagi igazság elve, mint az akkuzatórius modellben.

Az eljárás folyamán a törvények őret megtestesítő ügyész egy pártatlan, objektív, elkülönült nézőpontot képvisel, s amerikai kollégáival ellentétben nem a győzelmet hajszolja, hanem az igazságot keresi a tárgyalás során.¹⁰

Az ügyész szerepén kívül érdemes megvizsgálni a bizonyítás szabályait is.

A német jog elfogadhatatlannak tekinti a tanúk és gyanúsítottak vallomásait, ha a hatóság tagjai a kihallgatás során illegális eszközöket (pl. erőszak, fenyegetés) használtak fel. Néhány kivételtől eltekintve, nem jelentős azon esetek száma, ami szükségszerűen a bizonyíték kizárásához vezet, hiszen a német bíróságok gyakran felhasználhatónak tekintik az eljárási hibával érintett bizonyítékot.¹¹ A kontinentális gondolkodásban kialakult ezüsttálca elv Németországban is érvényesül. Ezen szabály alapján csakúgy, mint az angol-szász rendszerre jellemző mérgezett fa gyümölcsének elve, a jogsértően szerzett bizonyíték nem használható fel. A különbség abban ragadható meg, hogy a jogsértést egy magasabb szintű fórum vagy hatóság korrigálhatja, s a bizonyíték felhasználhatóvá válhat.

Weigend arra a következtetésre jut, hogy az emberi jogok eszméjének terjedésével egy új tendenciát figyelhetünk meg a német bíróságok gyakorlatában. E szerint, egyre nagyobb hajlandóságot mutatnak a bírák arra, hogy elutasítsák az egyén alapjogainak tiszta, szándékos megsértésével összefüggésben megszerzett bizonyítékokat.¹² Ez érthető is, hiszen a német büntetőjog is jogállami keretek között értelmezi az állami büntetőigényt, s annak érvényesítését. Az igazság felderítésének kötelezettsége és az egyéni jogok védelme gyakran konfliktusba kerül egymással a büntető eljárás során, ugyanis az igazság kiderítése gyakran az

⁵ Thomas Weigend: Should We Search for the Truth, and Who Should Do it?, North Carolina Journal Of International Law And Commercial Regulation, Volume 36 – Issue 2, Winter 2011, <http://www.law.unc.edu/journals/ncilj/issues/volume36/issue-2-winter-2011/should-we-search-for-the-truth-and-who-should-do-it/> (2013-11-23) 389–390. o.

⁶ The Search For Truth In Criminal Process, i. m.: 1–3. o.

⁷ Erdei Árpád: Mi az igazság? In.: Erdei Árpád (szerk.): A büntető ítélet igazságtartalma, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010 9–22. o.

⁸ Weigend, i. m.: 398. o.

⁹ Mohácsi Barbara: A büntetőeljárás „igazságkutatás” és az alapjogi garanciák egyensúlya a német büntetőeljárás jogban (A naplófeljegyzés mint bizonyíték) In: Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak (szerk.: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara, ELTE Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2009), 316–326. o.

¹⁰ Richard S. Frase, The Search for the Whole Truth About American and European Criminal Justice, Buff. Crim. L. Rev. 821 (1999–2000) in The Search For Truth In Criminal Process, 7–8. o.

¹¹ Weigend, i. m.: 399–401. o.

¹² Weigend, i. m.: 401. o.

egyéni érdekekbe, jogokba történő beavatkozással jár. A két érdek arányos kiegyenlítése mind az elméletben, mind pedig a gyakorlatban nehéz feladatot jelent.¹³

Látható tehát, hogy a német büntetőeljárás is kezd eltávolodni inkvizitórius gyökereitől. Az igazság felderítése továbbra is az eljárás Achilles-sarkát jelenti, azonban egyre inkább eltolódik a hangsúly a védendő értékek között.

Hasonló tendenciát figyelhetünk meg a francia eljárásjogi rendszert vizsgálva. A hagyományosan inkvizitórius jellemzők a nyomozási szakasz során érvényesülnek, azonban a tárgyalás, már akkuzatórius jelleget mutat, amely során a törvény aktív szerepkörrel ruházza fel a feleket.

Az akkuzatórius eljárás francia felfogása sokkal korlátozottabb és formalizáltabb, mint az angolszász rendszerben, mert csupán az eljárás tisztességes és kontradiktórius voltára, valamint a felek közötti egyensúlyra terjed ki.

Csakúgy, mint a német rendszerben, a bizonyítékokra vonatkozó kizárási kötelezettségek, valamint a terhelt hallgatáshoz való joga az igazság feltárásának akadályát jelentheti.¹⁴

Az inkvizitórius rendszer vizsgálata körében érdekes egy rövid kitekintést vetni Kína és Japán büntetőeljárására is.

Kínában bizonyos mértékig inkvizitóriusnak nevezhető a büntetőeljárás. Ezt jelzi az is, hogy a kínai büntetőeljárás legfőbb feladata az igazság maradéktalan megállapítása. A büntetőbíró kitüntetett szerepet játszik az eljárásban, ami a kínai társadalmi környezettel, közrenddel és államszervezettel magyarázható. Az elmúlt években azonban újféle tendenciát figyelhetünk meg, hiszen Kína számos akkuzatórius rendszerre jellemző elemet emelt be az eljárásba, s a vádlott szerepe is jelentős mértékben javult.¹⁵

A japán eljárásjogi kultúra merőben eltér az európai rendszerektől, s az inkvizitórius jegyek mellett egyre több akkuzatórius jellemzőt fedezhetünk fel benne. Az eljárás lényeges szereplői az ügyészek, akiknek legfőbb feladata az igazság felderítése. A vádlottaknak itt is joguk van hallgatni, de gyakori elvárás tőlük az is, hogy ismerjék be a bűnösségüket.¹⁶ (Ez az oka annak, hogy Japánban az elítélések száma igen magas, 99.8%).¹⁷

A japán igazság felfogásban az igazságosság elsősorban a jogi igazságon, a tények teljes körű felderítésén alapszik. A döntés meghozatalánál a vádlott egyéni körülményei és szükségletei is szerepet kapnak. Az

igazságot nem azonosítják a büntetés fogalmával, hanem egyfajta gyógyító funkciót is társítanak hozzá.¹⁸

IV. Az igazság felderítése az akkuzatórius rendszerben (amerikai gyakorlat)

Az amerikai büntetőeljárásjogi rendszer eredetileg tisztán akkuzatórius jegyeket hordozott magában, napjainkban azonban már nem kizárólag a tisztességes eljárás követelményeinek érvényesítését hivatott szolgálni. Az eljárás további célja ugyanis az, hogy meghatározza, „mi is történt valójában” (materiális igazság megállapítása).

A tényállás maradéktalan felderítése, azaz az anyagi igazság megállapítása számos akadályba ütközik, melyek főként az eljárásjogi rendszer felépítésében rejlenek.¹⁹

Elég egy példát vetnünk az angolszász rendszer precedensjellegére. Az ítélezés során a bírói jogalkotás, valamint a döntési mintákhoz való makacs ragaszkodás az igazság felderítésének gátját képezi. A bíró ugyanis nem arra törekszik, hogy felkutassa az alkalmazandó jogszabályt, vagy, hogy felderítse a jogalkotó szándékát. A feladata ezzel szemben inkább annak eldöntése, hogy a vizsgált eset mutat-e hasonlóságot egy korábbi, irányadó precedenssel.²⁰

A következő problémát a felek közötti egyensúlyhiány jelenti. A rendszer azon a téves előfeltevésen alapul, hogy az igazság úgy érhető el, ha a feleket az összes olyan eszközzel felruházzuk, amelyek saját igazuk bizonyítására szolgálnak. Az elmélet tökéletesen működhetne, ha a felek egyenlő pozícióban lennének, azonban a helyzet korántsem ilyen egyszerű. Az egyik fél, az állam ugyanis erőfölényben van, hiszen hozzáférése van az összes (többek között helyszíni) bizonyítékhoz. A másik fél számára azonban nem igazán adott annak a lehetősége, hogy a kulcsfontosságú, perdöntő bizonyítékok birtokába jusson.

A jogorvoslati rendszert vizsgálva ismételten az igazság felderítésének az akadályával találkozunk, hiszen a fellebbezés továbbra is csak indirekt módon foglalkozik az anyagi igazság kérdésével. Magától értetődő tény, hogy a bizonyítékok értékelése, továbbá a bizonyítékok által feltárt igazság meghatározása kizárólag az esküdtszék kompetenciájába tartozik. A fellebbezés során az igazság kiderítése egyáltalán nem, csupán az eljárási kérdések kerülnek fókuszba, azaz a tárgyalás megfelelt-e az eljárási szabályoknak. A bűnösség és

¹³ Mohácsi, i. m.: 316–326. o.

¹⁴ Weigend, i. m.: 399. o.

¹⁵ Search For Truth In Criminal Process, i. m.: 9. o.

¹⁶ David T. Johnson: The Japanese Way Of Justice, Oxford University Press, New York, 2002, 243–44. o. In.: Keith A. Findley: Adversarial Inquisitions: Rethinking the Search for the Truth, New York Law School Review, Volume 56 No. 911, 2011-12, <http://ssrn.com/abstract=1904588> (2013-11-23), 931. o.

¹⁷ Norimitsu Onishi, Pressed by Police, Even Innocent Confess in Japan, N.Y. Times, May 11, 2007, <http://www.nytimes.com/2007/05/11/world/asia/11japan.html?pagewanted=print>. (2013-11-23)

¹⁸ Johnson, i. m. In: Findley, i. m.: 932. o.

¹⁹ Mirjan Damaska, Evidence Law Adrift 74 et seq. (1997). In: Weigend: i. m.: 398. o.

²⁰ Harold See, An Essay on Legal Ethics and the Search for Truth. 3 Geo. J. Legal Ethics 324. o. (1989–1990) In: The Search for Truth in Criminal Process, i. m.: 5. o.

ártatlanság megállapításával kapcsolatos új bizonyítékok előterjesztésére nincs lehetőség.²¹

Az amerikai értékrendet is érdemes vizsgálat alá vonni. Az amerikai jogrend ugyanis számos olyan értéket próbál előmozdítani, amelyek inkonzisztensek az igazsággal. Ilyen érték többek között például az emberi méltóság, a magánszférához való jog vagy a szólásszabadság joga. Ezek, a magánszféra sérthetlenségét biztosító jogok a bizonyítékok kizárásának szabályaihoz vezetnek.²² A mérgezett fa gyümölcsének elve, mely kimondja, hogy a törvénysértő módon beszerzett bizonyítékok az eljárás során nem használhatóak fel, tipikusan az angolszász jogterületen, az USA-ban érvényesül, s a szabad mérlegelés lényeges korlátját jelenti. Másik példa a Double Jeopardy klauzula, amely a ne bis in idem elvnek feleltethető meg az európai jogi gondolkodásban.²³

Az emberi méltóságra és az elidegeníthetetlen jogokra alapozva a terhelt nem tárgya, hanem alanya az eljárásnak. Ezáltal joga van hallgatni (Miranda-elv) és együttműködési kötelezettség sem terheli.²⁴

Jól látható, hogy bizonyos fokig mérlegelni kell a védendő értékek között, és ez a mérlegelés nem szükségszerűen az igazság javára dől el.

A bírók passzív szerepe, valamint a védők részrehajló természete sem könnyíti meg a tényállás pontos feltárását. A védő funkciója élesen elkülönül a bírók szerepkörétől, hiszen a pártatlanság követelményének egyáltalán nem kell megfelelniük. A bírónak alapvető feladatuk az objektív igazság előtérbe helyezése az egész ítélkezési folyamat alatt. Ezzel szemben a védőként eljáró ügyvédeknek elsődlegesen nem az igazság, hanem az ügyfelük felé kell lojalitást tanúsítaniuk.²⁵

A legfőbb probléma azonban az, hogy az amerikai akkuzatórius eljárás sokkal nagyobb hangsúlyt fektet magára az eljárásra, mint az igazság felderítésére. Egy-egy eset végkimenetele jóval a tárgyalás előtt, már a nyomozási szakasz során eldől. Ha valóban az igazság és a megbízhatóság lenne az eljárás fő célja, akkor a bizonyítékok összegyűjtésére és értelmezésére, valamint a nyomozási szakasz minőségi fejlesztésére kellene nagyobb hangsúlyt fektetni.²⁶ A jelenlegi eljárást az egyenlőtlen pozícióban lévő felek irányítják – mindkét fél szeme előtt a „győzelem” lehetősége lebeg, nem pedig az anyagi igazság felderítése. A rendszer így hamis elítélésekhez, justizmordokhoz, kriminalisztikai hibákhoz, valamint rendőri és ügyészi kötelezettségszegésekhez vezethet.²⁷

V. Az igazság felkutatása a hibrid rendszerekben

Az elmúlt évtizedben számos vegyes rendszer alakult ki. Ezek az eljárási rendszerek bizonyos tekintetben továbbra is hűek inkvizitórius gyökereikhez, azonban számos elkülönült akkuzatórius jellemzővel bírnak. A legjobb példa a vegyes megoldásra az olasz eljárási rendszer.²⁸

A mai olasz büntető perrendtartás tipikusan hibrid jelleget hordoz magában, azonban ez a rendszer egy hosszú történelmi folyamatnak a gyümölcse.

Az olasz büntetőeljárás egészen 1988-ig inkvizitórius jelleggel bírt, amelyet lényegében az 1930-as Codice Rocco képviselt. A nemzetiszocialista éra alatt született kódex a büntetőeljárást két szakaszra osztotta: nyomozási (istruzione) és tárgyalási szakaszra (dibattimento). A kódex a nyomozási szakaszra helyezte a hangsúlyt, amit jelzett az is, hogy a nyomozási bíró (giudice istruttore) igen széles jogkörrel rendelkezett. A nyomozási szakasz legfőbb célja a (materiális) igazság feltárása volt. Az ezt követő tárgyalási szakasznak nem tulajdonított különösebb jelentőséget a Kódex, csupán a korábban beszerzett bizonyítékok ellenőrzését szolgálta.²⁹

Az így kialakult rendszer azonban számos defekttel küszködött, s a hatékonyság növelésének, valamint az eljárás gyorsításának igénye számos reformhoz vezetett.³⁰

A rendszer átfogó megreformálására 1988-ban, a Codice di procedura penale italiana (C.P.P) megalkotásával került sor. A lényegi változás a vádelvű, akkuzatórius rendszer bevezetése volt. Az új C.P.P bizonyos tekintetben meghaladta az akkuzatórius modellt, hiszen továbbra is a materiális igazság felderítését tekintette az ítélkezés legfőbb feladatának. Az eljárás kognitív funkciója tehát továbbra is megmaradt, csupán az igazság felderítésének módja változott meg. A korábbi monológos szerkezetet felváltotta a vádelvű rendszerekre jellemző kontradiktórius modell.³¹

A törvénykönyv élesen elválasztotta egymástól a nyomozási és a szóbeli szakaszt. A nyomozási cselekmények elvégzése az ügyészség és a rendőrség hatáskörébe tartozott. Ekkor gyűjtötték össze a bizonyítékokat. A nyomozást követte az eljárás szóbeli szakasza, mely során a felek indítványozhatták a bíróságnál,

²¹ Findley, i. m.: 914–917. o.

²² Franklin Strier, Making Jury Trials More Truthful, 30 U.C. Davis L. Rev. 95, 107 (1996). Findley, i. m.: 917. o.

²³ Findley, i. m.: 917. o.

²⁴ The Search for Truth in Criminal Process, i. m.: 7. o.

²⁵ Marvin E. Frankelt, The Search For Truth: an Umpireal View, 123 U. Pa. L. Rev. 1031 (1974–1975) In: Search for Truth in Criminal Process 6. o.

²⁶ Findley, i. m.: 929. o.

²⁷ Findley, i. m.: 912. o.

²⁸ Weigend, i. m.: 402. o.

²⁹ Giulio Illuminati: The Frustrated Turn to Adversarial Procedure in Italy (Italian Criminal Procedure Code of 1988). Washington University Global Studies Law Review <http://ssrn.com/abstract=827964> (2013-11-23)

³⁰ Macro Fabri. (1994). Theory Versus Practice of Italian Criminal Justice Reform. *Judicature* 77, 211 In.: Changsheng Li: Adversary System Experiment in Continental Europe: Several Lessons from the Italian Experience, *Journal Of Politics and Law*, Vol. 1., No. 4., December 2008, 13. o.

³¹ Moccia Sergio: Vérité substantielle et vérité du procès, In.: *Déviance et Société*, 200, Vol. 24., No. 1., 111.o. http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/ds_0378-7931_2000_num_24_1_1719 (2013-11-23),

C. Cass., sez.un., 6.11.92, in Rep. Foro it. 1993, II, 65. In.: Moccia, i. m. 111. o.

hogy az ismertesse az egyes álláspontok alátámasztására szolgáló, a nyomozás során végzett cselekményekből következő tényeket. Lényegi különbség a korábbi eljárásról képest, hogy az ügyben eljáró bíróság nem fért hozzá a nyomozás teljes anyagához, csupán a szóbeli szakasz során a felek által kiválasztott, bizonyíték-ként elfogadott elemekhez. Végül soron, a tárgyalás során derült fény a lényegi igazságra, amely lehetővé tette az ítélet megalkotását.

Az új rendszer azonban nehezen igazodott az inkvizitórius hagyományokkal rendelkező olasz bíróságok igényeihez. Ennek eredményeként, nem sokkal a C.P.P. hatálybalépését követően, mind a Corte costituzionale, mind pedig a rendes bíróságok a korábbi inkvizitórius modell gyakorlatához fordultak. A jogalkotói és a bírói értékelések közötti eltérések a C.P.P. módosításához vezettek.³²

Az inkvizitórius „visszarendeződés” az Alkotmányt sem hagyta érintetlenül. Az Alkotmány 111. cikkének módosítása során rögzítették az akkuzatórius eljárás alapelveit, azonban bizonyos mozgásteret biztosítottak a jogalkotó számára. Ez a mérlegelési mozgásteret az olasz büntetőeljárás köztes modellé alakította át, határozottan akkuzatórius jelleggel, az inkvizitórius modell jegyeivel vegyítve.³³

Az egyik legjobb példa az akkuzatórius modell átöröszésére a C.P.P. 409. cikkének (5) bekezdése. Hagyományosan a nyomozási szakaszban az előzetes nyomozással megbízott bíró (giudice per le indagini preliminari – a G.I.P.) passzív szerepkört tölt be, s feladata arra korlátozódik, hogy biztosítsa az eljárás jogszerű lefolytatását, és garantálja a terhelt, valamint a bűncselekmény sértettjének jogait. A G.I.P. nem avatkozik be a nyomozási cselekményekbe, mivel a bizonyítékokat alakszerűen a szóbeli szakasz folyamán nyújtják be. Ez a passzív szerepkör az ügyész a nyomozási szakaszban az eljárás előmozdítójává teszi, mivel a nyomozás irányítása és a büntetőeljárás indítványozása kizárólag az ő feladata. A tisztán akkuzatórius modell alóli kivételként a C.P.P. 409. cikkének (5) bekezdése előírja, hogy a G.I.P. elrendelheti, hogy az ügyész „emeljen vádat”, ily módon kilépve passzív szerepéből a törvényesség elvének területén.³⁴

Kérdés, hogy egy ilyen komplex, hibrid rendszer keretei között milyen szerephez jut az igazság felderítése. Úgy tűnik, hogy az olasz ítélezés továbbra is ragaszkodik az igazság felderítésének klasszikus, inkvizitórius modelljéhez. Valójában nem tehetünk különbséget formális és materiális igazság között, hiszen az eljárásban csupán egyetlen igazság létezik, amely egy kontradiktórius eljárás keretében születik

meg. Az olasz eljárás legfőbb feladata így továbbra is az igazság megállapítása, a korábbiakhoz képest azzal a különbséggel, hogy annak felderítése, a bizonyítás kérdésében az akkuzatórius eljárás szabályai szerint történik.³⁵

VI. Záró gondolatok

Az egyes eljárásjogi rendszereket megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy az igazság megállapítása – hiába ez a büntetőeljárás sarkalatos pontja – a gyakorlatban számos nehézségbe ütközik. Véleményem szerint ez az igazság fogalmának sokrétűségére, komplexitására vezethető vissza. Nem nehéz belátni ugyanis azt, hogy az egyes igazság-fogalmak egymástól jelentősen eltérnek, s adott esetben egymással ütköző kategóriákat jelentenek. Nem kivételes eset, hogy egy ítélet megfelel a processzuális igazságosság követelmények, azonban teljesen ellentmond a materiális igazságnak.³⁶

Az igazság felderítésének útjába álló másik akadályt az emberi jogok eszméjének térhódításában ragadhatjuk meg. Az igazság maradéktalan felkutatása gyakran ütközik az egyéneket megillető alapvető elidegeníthetetlen jogokkal, s beavatkozást jelent a magánszférába, az egyéni autonómiába. Akár az európai, akár az amerikai kontinenst vizsgáljuk, az emberi jogok tiszteletben tartása az állam alapvető kötelezettsége, s a büntetőigény érvényesítése ezen követelménynek megfelelően, jogállami keretek között képzelhető csak el.

Az igazság nem abszolút, feltétlen érvényesülést megkövetelő érték. A bírósági eljárás legfőbb célja azonban nem lehet más, mint az igazság felderítése – gondoljunk itt annak akár a materiális, akár a processzuális felfogásra. A büntetőeljárástól joggal elvárható – a történelmi és eszmei változásoktól függetlenül – az igazság érvényre juttatása, hiszen az igazság megállapítása az alappillére, a conditio sine qua nonja az eljárásnak, az állami büntetőigény érvényesítésének, valamint a preventív és retorzív célok megvalósításának.

Summary – The ways of truth-finding in traditional procedural systems

We can agree on the fact that the search for the truth is one of the main goals of the criminal process, although we cannot determine the exact meaning of truth. Generally, we can distinguish between two different approaches.

The first one is the correspondence theory: according to it, truth is a hidden piece of gold and the sentence is true if it corresponds with reality. The

³² Az olasz Alkotmánybíróság az 1998. évi 361. döntésében az C.P.P. 513. cikkének 2. bekezdését alkotmányellenessé nyilvánította, s ezáltal biztosította a bíróságnak azt a jogot, hogy a nyomozás során keletkezett iratokat, s az ügyész előtt tett nyilatkozatokat a tárgyaláson mindennemű korlátozás nélkül felolvashassa. In.: Moccia, i. m.: 113. o.

³³ <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lngl=hu,hu&lang=&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=621094:cs> (2013-11-23.)

³⁴ In.: <http://eur-lex.europa.eu, i. m.>

³⁵ Moccia, i. m.: 116. o.

³⁶ Elek Balázs: A jogerő a büntetőeljárásban, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012, 42. o.

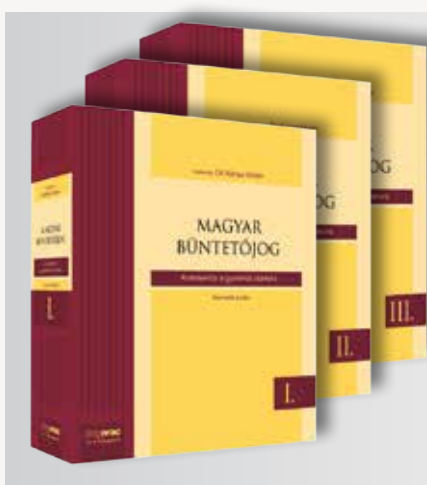
other one is the competing consensus theory, which suggests that truth is what reasonable people agree upon after a fair discourse. This concept puts more emphasis on the content of the rules that determine the process than on the outcome of the case.

Each theory is associated with a different procedural system. My purpose is to present the ways of truth-finding in these systems.

The inquisitorial system, which is said to be more focused on truth-finding, aims to discover „what actually happened”. As opposed to it, the adversary system tends to emphasize the conflict resolving potential of the criminal process and aims to restore social

peace. The hybrid system is the combination of these previous ones: it seems to be faithful to its inquisitorial origins in some respects, but also displays some indispensable adversarial features.

To draw the consequences, we can assume that these previously mentioned systems do not reflect the inquisitorial and the adversarial ideal types in their pure forms. The heritage of one of the competing ideal types is still recognizable in individual procedural systems, but they all contain differing elements that may have entered the system because the purest doctrine of adversariness and inquisition turned out to be inadequate. ■

MAGYAR BÜNTETŐJOG I-II-III. KOMMENTÁR A GYAKORLAT SZÁMÁRA (a 2012. évi C. törvény, az új Btk. kommentárja)

Harmadik kiadás

SZERZŐK:

AkácZ József, Belegi József, Katona Sándor, Kónya István,
Márki Zoltán, Mészár Róza, Molnár Gábor Miklós, Soós László

SZERKESZTŐ:

Kónya István, a Kúria Büntető Kollégiumának vezetője

Ára:

- 23 000 Ft (**most 39 000-Ft helyett**, előfizetés a harmadik kiadásra nyomtatott formában, a további pótlapok ára: 38 Ft/oldal)
- 33 000 Ft / előfizetés (**most 49 900-Ft helyett**, e-könyvtárban, az évközi frissítéseket is magában foglaló éves átalánydíj)
- 16 500 Ft / előfizetés (**most 24 950-Ft helyett**, e-könyvtárban, Jogkódex/Jegyzőködex előfizetőknek, az évközi frissítéseket is magában foglaló éves átalánydíj)

A KÚRIA BÍRÁINAK KOMMENTÁRJA A GYAKORLAT SZÁMÁRA

Az Országgyűlés a 2012. évi C. törvénnyel megalkotta az új Büntető Törvénykönyvet, amely 2013. július 1-jén hatályba lépett. Az új Btk. úgy hoz létre lényegi változtatásokat a büntető anyagi jogban, hogy nem jelent teljes szakítást azokkal az értékekkel, amelyek az eddigi szabályozásban az állampolgárok hatékony jogvédelmét biztosították. Megújítja – más jogterületeken kipróbált szankciók (sportrendezvények látogatásától eltiltás, elzárás) áttemelésével új büntetési nemekkel bővíti – a büntetési rendszert. Sok esetben törvényi szintre emeli a büntető ítélezésben évtizedek alatt kikristályosodott joggyakorlatot.

Kiadónk a Kúria tapasztalt büntetőbíráinak szerzőségével, a Kúria Büntető Kollégiuma vezetőjének szerkesztésében 2013 szeptemberében jelentette meg a Kommentár új, harmadik kiadását. Az új törvény rendelkezéseinek elemzése mellett a bírák áttekintik az egyes jogintézmények, törvényi tényállások alkalmazásához kapcsolódó korábbi joggyakorlatot. A szerzők elvégzik a törvény változásának fényében szükséges szelekciót is: a magyarázatok között csak azokat az elvi tartalmú eseti bírósági döntéseket és testületi határozatokat ismertetik, amelyeket a gyakorlat számára továbbra is iránymutatónak tartanak. Ehhez támpontot ad számukra az, hogy a Kúria Büntető Kollégiuma a közelmúltban felülvizsgálta a '78. évi Btk.-n nyugvó kollégiumi vélemények alkalmazhatóságát, jogegységi eljárásban újjáalkotta a korábbi 15. számú Irányelvet oly módon, hogy annak helyébe két jogegységi határozat lépett.

WEBES MEGRENDELÉS
-5%

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1037 Budapest, Montevideo utca 14.
Fax: (36-1) 349-7600 • Telefon: (36-1) 340-2304 • info@hvgorac.hu

www.hvgorac.hu • www.ujbtk.hu